

בסיעתא דשמיא

שיעורים בפרשת השבוע

שנאמרו בבית המדרש הגדול
ע"ה"ק ירושלים תובב"א

ע"י הרה"ג
ר' מנשה ישראל רייזמאן שליט"א
יום ראשון פרשת כי תבא | י' אלול תשפ"ו

ניתן לשמוע בקו ישיר: 03-6171105
www.kolhalashon.com

**ניתן להאזין לשיעורים
בקול הלשון
03-6171111**

**להורדת הקונטרס
באתר קול הלשון
www.kolhalashon.com**

יארציט הרה"ק רבי פינחס מקאריץ זי"ע

היום יארציט הרה"ק רבי פינחס בן רבי אברהם אבא מקאריץ זי"ע ועב"י.

הזכרת שמו סגולה להסרת פחדים

הרה"ק רבי דוד משה מטשורטקוב זי"ע אמר לאיש אחד שהתלונן שהוא סובל מפחדים, שבכל עת שהפחד תוקף אותו יזכיר בפיו 'פינחס בן שרה רחל שיינדל', זהו שמו של רבינו הרה"ק רבי פינחס קאריצער זי"ע. הזכרת שמו מסוגלת כקמיע להנצל מפחדים.

אימתא דשמיא מבטלת אימתא דציבורא

אולי נוכל להבין את הסגולה הזאת ע"פ מעשה שסיפר ק"כ הרה"ק מבוגלריא זי"ע, בתקופה שלאחר מלחמת העולם הראשונה היה אביו כ"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע בעיר האלאשיץ, באותה תקופה היה שמחת בר מצוה לנכדו, בן חתנו הרה"ק רבי פיניאלע האסטילער זי"ע, ובאותו מעמד בא שאר בשרו מהר"ם שפירא אב"ד לובלין זי"ע, להשתתף בשמחת הבר מצוה.

נער הבר מצוה קם על רגליו והחל לומר את הדרשה, ולא הפסיקוהו באמצע כנהוג אלא נתנו לו לומר את כל הדרשה עד סופו.

כ"ק מהרי"ד פנה אל רבי מאיר שפירא ושאל אותו 'מה אתם אומרים על הפלפול של בחור הבר מצוה'. השיבו רבי מאיר: 'נו, הרי הוא נכדו של הרה"ק מקאריץ זי"ע... כלומר שהנכדים של רבינו יש להם עזות דקדושה לעמוד ולומר תורה ברבים.

נענה מהרי"ד ואמר: 'אכן כן, כשיש אימתא דשמיא אין אימתא דציבורא'.

ואם בזכות מדת היראה הגדולה של רבינו, השפיעה על נכדיו שלא יהיה להם יראה מהציבור. מובן איך הזכרת שמו מבטל כל שאר הפחדים שבעולם.

וכמבואר ב'חובות הלבבות' שאם יש יראת ה', מתביישים להתיירא משאר הדברים שבעולם.

ולזאת יש סגולה מיוחדת בהזכרת שם רבינו 'פינחס בן שרה רחל שיינדל'.

בכתבי הרה"ק מטשורטקוב מסופר ענין הסגולה הזאת לגבי אשה שהיתה מפחדת מאד מברקים, ונתן לה סגולה זאת והוסיף שזה טוב לכל הפחדים.

ובספרי קודש מבואר עוד שהזכרת שם רבינו מסוגל להמתקת הדינים. והיינו הך.

דורות שלאחריו פירשו דבריו כדברי קבלה

בספרי חסידות ניכרים הדברים שצדיקי הדורות התייחסו לדברי רבינו כתורה שבכתב, עד שהיו אומרים תורה שלימה לאור מימרא של רבינו. כמבואר בבני יששכר על היסוד שבחנוכה זוכין לאור הגנוז והעמיד ג' עדים ליסוד זה, הרוקח, המהר"ל, דברי קדוש עליון קרוב לזמנינו¹ מפורסם ברוח קדשו ה"ה הרב הקדוש מהר"פ מקארעץ צוק"ל. ומפרש את דבריו כמי שמפרש דברי תנא.

תלמיד מובהק היה לו לרבינו, הרה"ק רבי רפאל מבערשיד זי"ע, לא רק תלמיד אלא תלמיד חבר, ופעמים שהיה מדבר עם רבינו כדבר איש אל רעהו.

הכנעת אחאב לפני בלא שאיש היה יודע

מעשה שהיה לאחר פטירת רבינו, ופעם אחת הלך רבי רפאל לספר שערות ראשו ספָר יהודי שעוד זכה לספר

א כך היתה קרבת המשפחה בינו לבין רבי פיניאלע – שמסתמא היה נקרא שמו ע"ש רבינו, או ע"ש זקנו שנקרא ע"ש רבינו.

ב רבינו האריך ימים עד שנות תק"ס, ואז כבר היה ה'בני יששכר' בן י"ז שנה..

את רבינו בזמנו. וביקש רבי רפאל שיאמר לו איזה עובדא שראה אצל רבינו. הלה תמה ואמר 'וכי אתם צריכים לשמוע ממני מעשיות על רבי פינחס, והרי אתם הייתם יד ימינו?'. רבי רפאל התעקש בכל זאת, אולי ידעת ושמת משהו שלא ידעתי ושמעתי.

אמר לו הספר ששמע מרבינו על מש"כ בספר מלכים שבשעה שנגזרה הגזרה על אחאב בעבור המעשה דכרם נבות, ואמר לו אליהו מה יהיה עונשו, ואח"כ כתוב (א, כא, כח-כט) וַיְהִי דְבַר ה' אֶל אֱלֹהֵי הַתְּשֻׁבִּי לֵאמֹר: הֲרֹאִיתָ כִּי נִכְנַע אַחָאב מִלִּפְנֵי יָעֵן כִּי נִכְנַע מִפְּנֵי לֹא אָבִיא הָרָעָה בְּיָמָיו בְּיָמֵי בְנוֹ אָבִיא הָרָעָה עַל בֵּיתוֹ. ואי' במדרש מה היתה ההכנעה שלו, שהיה רגיל לאכול סעודתו בשעה קבועה, ובעבור צערו על חטאיו איחר את סעודתו בכמה שעות. וצריך להבין מה המקור לכך שזו היתה ההכנעה שלו. והרי בפסוק שלפני זה כתוב שהוא קרע את בגדיו והתענה: וַיְהִי כִשְׁמַע אַחָאב אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיִּקְרַע בְּגָדָיו וַיֵּשֶׁם שֶׁקַּעַל בְּשָׂרוֹ וַיֵּצֵאם וַיִּשְׁכַּב בְּשָׁקַע וַיְהִלֶּךְ אֶטְ. וא"כ איך למדו חז"ל שהוא איחר את סעודתו?

וביאר רבינו כי כן מדויק בלשון הפסוק 'כי נכנע אחאב **מלפני**', מלפני משמע שעשה פעולה צנועה וגנוזה שאין נברא בעולם יודע מזה. לעומת כל מה שכתוב מפורש שהוא קרע את בגדיו והלך יחף ולאט, והתענה וישן עם השק, כל זה ראו וידעו בני אדם. אך מה שהקב"ה אומר לאליהו הנביא 'כי נכנע אחאב מלפני' זהו דבר נוסף שעשה אחאב לפני ה' בלבד, ומכאן ידעו חז"ל שהוא איחר את סעודתו, שאין זה דבר מפורסם וגלוי שעשה כן בעבור תשובתו, שכן הרבה פעמים אדם רגיל לשנות זמן סעודתו.

עיקר החשיבות לפני השי"ת הוא בדבר שאף אחד לא יודע, ועל זאת אמר הקב"ה לאליהו 'כי נכנע אחאב מלפני'.

לא לחינם אמרו רבוה"ק שאם אדם מתאפק מלומר איזה דיבור שאינו הגון, זה יותר חשוב מתענית מפורסם, כי זהו 'נכנע מלפני', שאין אדם בעולם יודע איזה דיבור עלה על דעתך לומר ולא אמרתיו. עשית זאת רק למען כבוד שמו יתברך.

שמח רבי רפאל לשמוע את הדברים, ואמר לאותו סִפָּר, וכי יהלום יקר כזה ביקשת למנוע ממני, פירוש נפלא זה לא שמעתי מעולם מפי רבינו, וזה עתה זיכיתי בו.

אחאב אינו נמנה עם המלכים שאין להם חלק לעולם הבא, אדרבה בסדר הסליחות בפיוט 'הורית דרך תשובה לבת השובבה' מוזכר אחאב בן עמרי כבעל תשובה: פָּרַץ גְּדֵרוֹת עוֹלָם בֶּן עֲמָרִי בְּרָשָׁע. צִלְמֵי אֲנָשִׁים חָשַׁק וְהוֹסִיף עַל חֲטָאתוֹ פָּשַׁע. קָרַעַת גָּזר דִּינוֹ בְּשׁוּבוֹ מִלִּפְשָׁע. רָחַם בְּמוֹדָה וְעוֹזֵב וּבָךְ נוֹשָׁע. וכל זה בזכות ש'נכנע מלפני'. כפי מה שאנשים לא יודעים מזה, זה יותר נקי לשם שמים.

דרכו של בשר ודם שקשה לו מאד להפריד פניה מליבו ולעשות הדבר למען שמו ית' בלבד. כשהוא יודע שאנשים מחשיבים אותו בעבור הדבר הטוב שאתה עושה. אע"פ שאתה משתדל לעבוד את השי"ת, יבא ה'חובות הלבבות' בשער הבחינה, ויבחן אותך הדק היטב הדק, 'למי אתה עובד'? הפניות הם מצודה פרושה על כל החיים, ואם אדם כן זוכה להכנע מלפניו ית' לבדו, זה הרבה יותר חשוב מתענית ושק. כי כל פעולה זכה ונקיה לכבוד ה', אין לשער ערכה ושוויה.

כתוב ב'אמרי פינחס' שיש לאדם להמנע מלגרד את עור גופו בשעה שמתעורר לו רצון לגרד. כי עור הבשר הוא ממדרגה נמוכה שנקרא 'משכא דחויא', ויש לו עונג בעצם הגירוד, ואין זה העונג מצד הקדושה.

וכ"כ בשיחות הר"ן סי' כ"ד: 'ואמר שהסיגוף לאחוז עצמו לבלי לחכך עצמו כלל זהו הסיגוף הגדול ביותר. דהיינו כשמנשכים לאדם הדברים השכיחים סמוך לבשר ודרך כל אדם לחכך עצמו בכל עת שמרגיש איזה נשיכה. והיה מקבל זאת לסיגוף לאנוס את עצמו לבלי לעשות שום חייבוך לא ביד ולא בגוף ולא בשום איבר. ואמר שזהו סגוף גדול מאד, כי האדם מונח, והנשיכות מתגברים אז ביותר והוא אסור לו לזוז בידיו ולא בשום איבר רק מרגיש כל נשיכה במח'.

בימי אלול שחסידיים ואנשי מעשה מרבים בתעניות, אם אין אדם מתענה, ואוכל ושותה בשפע, יוכל להתענות בכגון דא, וזה יעשה רעש יותר גדול בשמים, כי כאן בעוה"ז אין מי שיוכל לדעת מה מגרד לך וממה הנך מתאפק.

מוטב לשבר את החומר כשאין אדם יודע ממנו. בבחינת 'נכנע מלפני'.

מזוזה בלי עֲבִים של עצבות ומרה שחורה

מעשה שהיה בהרה"ק רבי פינחס מקאריץ זי"ע שביקש לקנות מזוזה מהודרת מאד מהרה"ק רבי דוד סופר מאניפולי זי"ע, תלמיד המגיד הגדול ממעזריטש זי"ע, בתחילה היה הסופר של הבעש"ט זי"ע, ולימים היו תלמידי המגיד מהדרים לקנות אצלו תפילין ומזוזות. ועוד בימינו יש בעלי ירושות מהדורות הקודמים שיש להם תפילין ומזוזות שכתבן רבי דוד סופר. וממנו ביקש רבינו שיכתוב בעבורו מזוזה.

רבינו ביקש מהמשמש בקודש שיחפש יהודי שהנוסע לאיזור אניפולי ויתן לו מעות בידיו והוא יתן המעות לרבי דוד בעבור כתיבת המזוזה.

הלך המשמש לבית המדרש והכריז האם יש מישהו שנוסע לאניפולי, ונענה אחד ואמר שהוא אכן צריך לנסוע לשם ולהשתהות שם כמה ימים. הביאו את היהודי לפני רבינו, ורבינו ביקש ממנו שיקח את המעות ויתנם לרבי דוד, ואחר כמה ימים ילך לביתו ליקח מידו את המזוזה המהודרת ויביאנה לביתו.

השליח נסע לאניפולי, ובדרך הרהר לעצמו שאם רבינו כ"כ מחשיב את הסופר הזה, סימן שהוא צדיק מופלג וא"כ גם אני רוצה לקנות אצלו מזוזה. ב"ה היו בידו מעות בכדי הוצאות המזוזה, והחליט שגם הוא יקנה אצלו מזוזה.

כשבא השליח אל הסופר רבי דוד, סיפר לו שהוא שלוחו של רבי פינחס'ל קאריצער שביקש ממנו שיכתוב בעבורו מזוזה. והוסיף ואמר שגם הוא רוצה לקנות מזוזה, בראותו שהרבי כ"כ מחשיב אותו. וביקש לשאול מה מחיר מזוזה אחת.

רבי דוד השיבו שהמחיר הוא חצי דינר זהב. השיבו השליח, מכיון שאתם כ"כ חשובים בעיני רבינו, הנני משלם לכם על המזוזה שלי דינר זהב שלם.

רבי דוד הסכים ואמר לו, תיכף היום בערב תוכלו לבא לקחת את המזוזה שלכם.

השליח בא בערב עם מטבע זהב וקיבל תמורתה מזוזה מהודרת. אך עדיין לא נתן לו את המזוזה הראשונה בשביל רבינו. השליח תמה ושאל מתי תהא מוכנה המזוזה של רבי פינחס'ל קאריצער. רבי דוד אמר שרק ליום מחר זה יהיה מוכן.

למחרתו בא השליח לבית רבי דוד, ורבי דוד דחה אותו לעוד יום. וכך היה כמה ימים, דיחוי אחר דיחוי. ורק לאחר שעברו כמה ימים נתן לו את המזוזה בשביל רבינו, והזהירו שיראה להזהר מאד למסור את המזוזה לתוך ידו של רבי פינחס'ל קאריצער.

השליח לא היה בעל השגה גדול, וחישב לעצמו שמכיון שהוא שילם מחיר כפול על המזוזה, אתן את המזוזה היקרה לרבינו.

ובתמימות פתח את שתי המזוזות לבדוק אם במזוזה של רבינו כתוב דברים אחרים... ומצא שהנוסח שזה ממש, אותו כתב יד, אותם התגין, אותם האותיות והתיבות. וחשב דא"כ אין שום חילוק ביניהם ושפיר יכול להחליף ביניהם.

בבואו לפני רבינו נתן לו את המזוזה הראשונה ששילם בעבורה דינר זהב שלם.

רבינו פותח את המזוזה ומעיין בה, ואומר 'זו איננה המזוזה שלי...'

כשראה השליח שהרבי יודע האמת, הודה על דבריו וחזר ונתן לו את המזוזה השניה שהמתין בעבורה כמה ימים. ושאל את הרבי, והרי בדקתי את התיבות והאותיות והרי הם שווים, איך רואה הרבי חילוק בין שתי המזוזות, והרי סופר אחד כתבם?

השיבו רבינו, באמת אין ביניהם שינוי לא בנוסח ולא בהידור הכתב. אלא שרבי דוד מכיר אותי והוא יודע שאני שונא עצבות ומרה שחורה, וכל דבר שהוא רק רומז למרה שחורה הריני מתעבו ומשקצו. ומכיון שבתחילה היו

כמה ימים עננים ועבים גדולים בשמים, וזה עשה מצב רוח נמוך בלבותיהם של אנשי אניפולי, לכן ידע רבי דוד שבאלו הימים אין כותבין בעבורי מזוזה. כי אני צריך שיכתבו את המזוזה שלי ברגשי שמחה וצהלה. וכן בשעות הלילה בוודאי לא רצה לכתוב מזוזה בעבורי, בשעת חשכה.

לכן המתין רבי דוד ליום בהיר בלי עננים רבים, אף שמיום שחרב ביהמ"ק עוד לא היה רקיע בטהרה, מ"מ כמה שזה שייך שיהיה שמים בהירים באניפולי, המתין רבי דוד לאותו הזמן, עד שמצא שעת הכושר לכתוב בעבורי את התפילין בשמחה וטוב לבב.

בשעה שהבאת את המזוזה לפני, בדקתי את האותיות האם נכתבו בשעת שמחה או לא...

כך היה דרכו של רבינו, שהיה מרחיק מאד את העצבות ומרה שחורה אפילו כשהסיבה לכך היה מתוך פרומקייט ויראת שמים.

וכנודע הרבה בספרו 'אמרי פינחס', שהיה לועג על מי שנופל למרה שחורה מחמת הפגמים והעבירות, כי אדרבה הם בעצמם הגורמים לאדם עצבות ומ"ש, והעיקר לעבוד את השם יתברך בשמחה. הוא היה יחיד מומחה בזה. אפילו תלמידו רבי רפאל כותב שהוא לא הבין את דברי רבו בזה. גם כשבכה לפניו על דברים קשים, הבכיה וההתלוננות היתה בעיני רבינו פגם יותר קשה מעצם הפגם. שום דבר לא גרע בלבו מ'עוז וחדוה במקומו'.

אל תמכור אמת אפילו לצורך שאר מידות

רבינו היה ידוע כעמוד האמת בדורו. וכה היה אומר על דברי התנא 'אמת קנה, ואל תמכור'. כי כל המדות הטובות שאדם זוכה להם, לפעמים צריך למכור מדה אחת בעבור קנין המדה השניה. כמבואר ברמב"ם הל' דעות שאם יש לאדם נטיה קיצונית לצד אחד, צריך הוא לשנות וללכת בתקופה מסויימת לצד הקיצוני השני, אף שהמדה הטובה היא המדה הממוצעת, כדי לקנותה צריך הוא להטות את עצמו לגמרי לצד השני.

וביאר רבינו שבכל שאר המדות הטובות, בדרך כלל 'קונים' אותם, ולפעמים 'מוכרים' אותם לתועלת מסויימת. אך מדת האמת 'קנה ואל תמכור', אין מזיזים את האמת לעולם.

וטעמו ונימוקו עמו, שאם תמכור את האמת, כלומר שתעזוב את החיזוק בדרכי האמת, אזי לא תוכל לדעת מה קנית בכלל... כי כשאין לך את האמת, הכל מעורפל ומעורב, ואין לך שום בירור היכן אתה עומד בעולם.

תלמידו רבי רפאל מבערשיד הלך בדרך רבו להתדבק במדת האמת, וכנודע שמסר נפשו על מדה זאת ואף נסתלק מן העולם בעבורה.

הלוא חותם האמת נדחה מפני שם השלום?

אמנם היה פלא גדול בדרכו, כי לאחר הסתלקותו של רבינו, שהיה תלמיד הבעש"ט זי"ע, היה נוסע רבות אל הרה"ק מרוז'ין זי"ע שהיה אברך צעיר לימים באותה שעה, אף שלא הלך בדרך רבו הראשון רבי פינחס זי"ע, ואף הוכיחו פעם על כך 'מה היה רבך מתדבק ב"כ במדת האמת, והרי האמת נדחית מפני השלום?' וכנודע שמותר לשנות מן האמת מפני דרכי שלום...

ב'אמרי פינחס' מבואר על ענין זה שאם האמת גורם חסרון השלום, יאמר הרבה מאד את האמת עד שיהיה נעשה שלום. כך אמר רבינו, שהיתה נשמתו מושרשת וחצובה במדת האמת, לא היה יכול להכיר בדבר זה שמותר 'לשנות' מפני דרכי שלום.

ובספה"ק מבואר שזה היה חילוק בין משה ואהרן, אהרן היה משנה מפני השלום, כי עניינו היה 'שלום'. אוהב שלום ורודף שלום. אך משה לא היה משנה מפני השלום, כי משה עניינו אמת. רבי פינחס'ל קאריצער הוא מתלמידיו של משה, והרבי מרוז'ין הוא מתלמידיו של אהרן.

ובתורה הק' כתוב 'הוא משה ואהרן' 'הוא אהרן ומשה' ולמדנו בדברי חז"ל ששניהם שקולים. אך לענין מסירת התורה לא נבחר אהרן כי אם משה, כי במסירת התורה אי אפשר לזוז מהאמת כמלא נימא, וכן ביאר רבינו 'אמת קנה ואל תמכור' אל תמכור את האמת מפני השלום. אך הרבי מרוז'ין אומר לרבי רפאל, אינני מבין את

רבך, מדוע לא ימכור את האמת כדי לקנות את השלום שהוא גדול ממנו.

באותו מעמד אמר לו הרבי מרוז'ין, 'הרבי שלך עושה כזה עסק מהאמת, אמת הוא חותמו של הקב"ה, ושלום הוא שמו של הקב"ה, ושמו גדול מחותמו...'

בבית המרחץ אסור להזכיר שמו 'שלום', שהוא שמו של הקב"ה, וכתב מהר"ל שמותר להזכיר 'אמת' בבית המרחץ. הרי שהשלום יותר מקודש מן האמת.

אלא שרבי פינחס מקאריץ אמת ותורתו אמת. ותלמידו רבי רפאל הלך בדרכו, אף לאחר שנסע אל הרבי מרוז'ין י"ז פעמים. ואף מסר נפשו על האמת, אף שהיה יכול להציל יהודי בשבועת שקר, והיו לו כל ההיתרים שבעולם מתורתו של אהרן, לא כן למד בבית מדרשו של רבי פינחס'ל קאריצער, שם אין שום דבר גבוה ממעלת האמת. וכן היה בבית מדרשו של משה רבינו עליו השלום.

וההדרכה הכללית בדברי חז"ל הוא 'הוי מתלמידיו של אהרן', אם אינך יודע אם נשמתך חצובה בהיכלו של משה רבינו ורבי פינחס'ל קאריצער, או נשמתך חצובה בהיכלו של אהרן הכהן, מספק תהיה מתלמידיו של אהרן הכהן.

עדיף שלום מזויף ממחלוקת אמיתית

ועדיין צריכין אנו למודעי מה ישיבו שאר הצדיקים על טענתו של רבי פינחס'ל קאריצער זי"ע, שאם כבר מכרת את האמת תמורת מדה אחרת, שוב אין אתה יודע איזה מדה קנית?

שאר הצדיקים משיבים בפשטות, 'מוטב שלום של שקר ממחלוקת של אמת'. מכיון שמכרתי את האמת וקניתי את השלום, אף שיש לחשוש שהוא שלום שקרי, אפילו הכי עדיף שלום מזויף ממחלוקת מקורית.

ועלינו לקבל באימה שיש שני דרכי עבודה, ושניהם שקולים. האמת והשלום, השלום והאמת.

ומצאנו בפינחס שקינא קנאת ה' צבאות במדת האמת שלו, ונתן לו הקב"ה מתנה 'הנני נותן לו את בריתי שלום'. כי הוא היה מוותר על השלום משום דביקותו במדת האמת, אמר הקב"ה, אתן לך את מדת השלום מבלי לוותר על האמת.

אחרי ככלות הכל צריך אדם להזדרז לקנות מאד מדת האמת בנפשו. כיון שרבי פינחס נתן לו מקום מכובד ביותר משאר המדות הטובות, צריכין אנו ללמוד מדרכו הק' ולקנות מאד את מדת האמת. להזהר שלא להוציא שקר מפיו מבלי הוראת היתר ממורה הוראה.

אנשים מקילים לעצמם מדי מהר לשנות מפני השלום. ואין זה פשוט כלל. צריכין הכרעה מגברא רבה איך וכמה הוא ההיתר לשנות מפני השלום.

פלחין זנין ומפרנסין במידת האמת

כתוב ב'אמרי פינחס' שאילו היו אנשים יודעים כמה שהפרנסה תלויה במדת האמת, לא היו מוציאים שקר מפיהם לעולם. לצורך פרנסה.

וביאר שזהו נוסח הכתובה שהחתן כותב לכלה 'כהלכות גוברין יהודאין דפלחין ומוקרין **זנין ומפרנסין ית נשיהן בקושטא**'. וצריך להבין מהו 'בקושטא', והרי כדי לפרנס את האשה צריכין ממון מזומן ולא בקושטא. וביאר רבינו שכל הצלחה בפרנסה תלויה במדת האמת, ולזאת מתחייב החתן ללכת בדרך האמת ועי"ז יוכל לזונה ולפרנסה כדת של תורה.

אם שקרת במידות ומשקלות תדאג מגירוי האויב

נעיין מעט בתורת רבינו ע"פ מה שלמדנו אתמול בסוף פרשת כי תצא, פרשת עמלק. ראשית פרשה זו היא ב' בשלח 'ויבא עמלק', שם כתוב פרטי המעשה שהיה באותו מעמד, ובסוף פ' כי תצא באה מצות הזכירה ואיסור השכחה למחות זכר עמלק מתחת השמים.

מצוה זו נסמכה לפרשה שלפניה: (כה, יג-טז) לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן גדולה וקטנה: לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה גדולה וקטנה: אבן שלמה וצדק יהיה לך איפה שלמה וצדק יהיה לך למען יאריכו ימיה על האדמה אשר ה' אלהיך נתן לך: כי תועבת ה' אלהיך כל עשה אלה כל עשה עול. ונסמך לו 'זכור את אשר עשה לך עמלק'. וברש"י מבאר קשר הפסוקים: 'זכור את אשר עשה לך - אם שקרת במדות ובמשקלות הוי דואג מגרוי האויב שנאמר מאזני מרמה תועבת ה' וכתוב בתריה בא זדון ויבא קלון'.

בלשון רש"י אין טעם למלחמת עמלק דייקא, אלא לגירוי אויב סתם. אך בתוספות במס' קידושין לג: יש תוספת שהכונה דוקא על עמלק. שם בגמ' מדובר על מצות כבוד רבו: 'אמר ר' אלעזר כל ת"ח שאין עומד מפני רבו נקרא רשע ואינו מאריך ימים ותלמודו משתכח, שנאמר וטוב לא יהיה לרשע ולא יאריך ימים כצל אשר איננו ירא מלפני האלהים, מורא זו איני יודע מהו כשהוא אומר ויראת מאלהיך הרי מורא זו קימה. ואימא מוראת רבית ומוראת משקלות? ר' אלעזר פני פני גמר'.

המקשן שאל מנא לן שזה הפסוק מדבר ממי שאינו ירא ה' בכבוד רבו, שמא הכונה על מי שאינו ירא ה' במצות משקלות, ותירצו דרבי אלעזר למד גז"ש פני פני.

ואתה לא ירא אלוקים במו"מ ועל עוון זה בא עמלק

והנה בפועל לא כתוב כלל 'ויראת מאלקיך' בפרשת משקלות. ורש"י כתב 'דכתיב אבן שלמה וצדק יהיה לך'. ובתוספות שם: 'ואימא מורא משקלות. פירש בקונטרס גבי משקלות כתיב (דברים כה) אבן שלמה וצדק יהיה לך וקשה דלא מצינו בשום מקום דכתיב בהו מורא בהדיא, ויש גורסים מכשולות דכתיב (ויקרא יט) ולפני עור לא תתן מכשול ויראת וכו', ור' יצחק מפרש דמצינו מורא במשקלות כדאמרי' במדרש זכור את אשר עשה לך עמלק ואתה עיף ויגע ולא ירא אלהים היינו בשביל המשקלות ועל עון זה בא עמלק דבתר פרשת משקלות כתיב זכור את אשר עשה לך עמלק בפרשת כי תצא והיינו דכתיב במשלי מאזני מרמה תועבת ה' ואבן שלמה רצונו וסמוך ליה בא זדון ויבא קלון כלומר שעל עון זה בא זדון וקלון של עמלק'.

תוספות מבארים להדיא סמיכות הפרשה, שאם שינית במדות ומשקלות הוי דואג מגירוי עמלק, ולא סתם אויב. כי גם עמלק בא בשעתו בשביל שינוי במשקולות, דכתיב 'ולא ירא אלקים' היינו עון המשקלות. ולא כרש"י שהכונה על עמלק שהוא לא היה ירא אלקים.

לא ניזונו אלא מהמן ומה שינו במידות ומשקלות?

וצ"ע מה מקום היה למשקלות במדבר, לכולם היה ממון בשפע, וכי היו שם חנויות למכור פירות וירקות, והרי כל אחד קיבל עומר מן. ולא היה צריך לתבל אותו במלח ופלפל, די היה במחשבה בלבד. ולא היה שייך ליטול מן יותר מהעומר, כי המרבה לא העדיף והמחסיר לא המעיט.

לא מצינו אלא שהתרפו מד"ת ויצאו ללקוט מן בשבת?

בדברי חז"ל מצאנו שתי סיבות למלחמת עמלק. במכילתא מבואר כסמיכות ל'רפידים' 'שרפו ידיהם מדברי תורה' ומיד ויבא עמלק. ובגמ' שבת דף קיח מבואר שזה היה מחמת חסרון בשמירת שבת, 'אלמלא שמרו ישראל שבת ראשונה לא שלטה בהם אומה ולשון, שנאמר ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט ולא מצאו, וכתוב בתריה ויבא עמלק'.

ובאן בתוס' מצאנו טעם שלישי, שעברו על משקלות. מנא לן?

חומר מו"מ מעריות וגזל אף בפחות מש"פ ואפילו מגוי

כתב בנו של הרה"ק רבי בעריש ביאלער בשם אביו זי"ע, וכ"כ הנצי"ב מוואלאז'ין זי"ע בחומש שלו, כי הנה מצאנו בגמ' ב"ב הפלות גדולות על עון המשקלות: 'חמור עון המשקלות יותר מגילוי עריות, שבעריות כתוב תועבת האל, ובמשקלות כתוב כל עושה אלה'.

וצריך להבין מדוע החמירה תורה במשקלות יותר מהגניבה עצמה. וכמ"ש בשו"ע חו"מ סי' רל"א שהאיסור לאו דאורייתא באיסור משקלות הוא אפילו בפחות משהו פרוטה, [מלבד דעת המנחת חינוך, שזה רק בחזי לאצטרופי] משא"כ באיסור גזל אין איסור מן התורה בפחות משהו פרוטה.

עוד זאת מצאנו כי גזל עכו"ם נחלקו רבותינו אם אסור מן התורה, במדות ומשקלות לכו"ע אסור אפילו בעכו"ם. וצריך להבין טעם הדבר.

איסור אונאה במשקל כבודת המזוודות בטיסה

אגב נעורר כי לפני זמן קצר חזרתי מחוץ לארץ עם מזוודות רבות, ונודע שיש כרטיסי טיסה הבאים בלי אישור לקחת מזוודה, או יש כאלה שכתוב עליהם במפורש שמותר מזוודה של עשרים קילו, או 23 קילו. וע"פ חק אם הוא הוסיף עוד משקל, צריך לשלם על עודף המשקל.

והרבה פעמים יש שהמזוודה שוקלת יותר מהמותר, ואנשים עושים כל טעדיהם בשעה שמניחין המזוודות על המשקל הדיגיטלי, שלא יראו את המשקל הנכון.

נתעוררתי שזה ממש איסור דאורייתא. בשלמא אם מניחין המזוודה כמו שהיא, והפקיד מעלים עין מתוספת המשקל, הרי זו מחילה גמורה, ויש לו רשות לכך. אך כשהאדם מערים בהערמה מכוונת להעלים מעיניהם את המשקל הנכון, צריך לשאול מורה הוראה, כי לענ"ד הוא עון פלילי מן התורה אפילו כשמדובר בחברת טיסה של גויים. וכאמור שזה יותר חמור מאיסורי גניבה וגזילה, עד כדי כך שכל מלחמת עמלק היה בעון זה. והלא דבר הוא.

שלוש עבירות חמורות בערך הכפירה תאווה וכעס

וביאר הנצי"ב כי חומרת ג' העבירות החמורות שמחוייבים למסור נפש עליהם ע"ז ג"ע שפ"ד אינו מחמת חומרת העונש עליהם, שהרי על חילול שבת במזיד יש עונש יותר קשה מעריות, עריות חלקם בשריפה חלקם בחנק, ואילו שבת קודש עונשה סקילה, ואיננה נמנית עם ג' החמורות.

וביאר כי ג' חמורות הללו אינם מצד חומרת עונשם אלא מצד שהם כוללים כל העבירות שבתורה. כי ישנם ג' סיבות איך עלה על דעת האדם למרוד פני קונו ולעבור על רצונו ולחטוא רח"ל.

א. חסרון האמונה, שהוא כופר לגמרי או במקצת בהקב"ה או בתורתו הק' רח"ל. ב. גם כשכן מאמין, התאווה גוברת עליו והוא חוטא רח"ל. ג. כעס ומדות רעות גורמים לו שהכל נדמה בעיניו כמישור וחוטא מחמת אש הכעס רח"ל.

חילול שבת איננה יסוד בשורש החטא, כי היא עצמה יכולה להיות ח"ו הן מצד הכפירה, הן מצד התאווה לסיגריה, הן מצד הכעס הוא קורע בגדו בשבת. והרי היא תולדה ולא אב.

אבל ע"ז ג"ע שפ"ד היא ג' אבות נזיקין, ע"ז היא הכפירה, ג"ע שורש התאווה הרעה, ושפ"ד שלימות הכעס. ויש הרבה תולדות לג' השורשים האלה.

והנה גניבת ממון גם היא תולדה של שלושתם, יכול אדם לגנוב מתוך כפירה, או מתוך תאווה ממון, או מתוך אש הכעס והקנאה.

עון מו"מ אינו מתאווה וכעס אלא מענף של כפירה

אבל במדות ומשקלות אין שייך לומר שזה שייך לכעס או תאווה לחפציו של חבריו. כי האיש הזה החליט מתחילה שבחנות שלו יש משקלות של שקר כדי להרויח יותר ממה שמגיע לו. כי הוא החליט בכפירתו שאם יתן קילו שלם תמורת המחיר האמיתי שלו, לא יוכל להרוויח פרנסתו כראוי.

הרי שעון המשקולת הוא בעין ענף דעבודה זרה, ולכן הוא חמור יותר מגילוי עריות שבא מחמת תאווה רעה. העון החמור ביותר של גילוי עריות הוא פחות מהעון הקטן ביותר של עבודה זרה שהיא כפירה. ועון המשקולת יסודה כפירה ממש. לא מחמת תאווה ולא מחמת כעס, אלא משום שאינו מאמין שהקב"ה זן ומפרנס לכל בהשגחה פרטית.

ולכן החמירה תורה בעון משקלות יותר מעון גניבה.

אדרבה שלמה המלך ע"ה אומר במשלי 'לא יבוזו לגנב כי יגנוב, למלא נפשו כי ירעב', מסכן זה היה רעב, זמן

רב לא בא אוכל לפיו, ולכן חטא וגנב כדי סעודתו. אבל בעון משקלות הוא קובע את עצמו מתחילה להרוויח בדרך גניבה, וזה רק מחמת חסרון אמונה בהשי"ת ולא מחמת תאוה.

כי ה'תאוה' שייך רק כשרואה לפני עיניו חפץ או ממון של חבירו והוא חומד ומתאוה להם. אבל זה שמייסד את החנות שלו על משקל לא נכון, להרוויח פחות משהו פרוטה מכל קונה וקונה, זהו יסוד מושרש על כפירה.

בגנב אמרו חז"ל שהוא קורא להקב"ה להצליח בגניבתו כשהוא על פי המחותרת, ולא אמרו כן בעון משקלות, אינו עולה על דעתו של זה לבקש מהקב"ה שתהא לו הצלחה בקלקול המשקל.

אמרו חז"ל 'בכל דרכיך דעתו, זו פרשה שכל גופי תורה תלויים בה, אמר רבא אפילו לדבר עבירה'. אך במדות ומשקלות אי אפשר לומר כן. כי הוא מיוסד על כפירה עקרונית רח"ל.

גדלה עוולת המאנה לשקר במידות שנועדו לאמת

ביאור נוסף מצאנו בדברי רבינו עובדיה ספורנו זי"ע ובאריכות יותר בדברי המהר"ל זי"ע. כי כל ענין המשקל מיוסד כדי שיהיה אמת בעולם, שידע האדם כמה הוא מוכר וכמה הוא קונה לשלם ביושר על המדה הזאת שהוא לוקח מהמוכר. וזה האיש שמעוות את המשקלות, תפס את החפץ הזה שביסודו הוא בא להביא אמת לעולם, והוא מקלקל אותו להשתמש בו ככלי לשקר ועוולות. זוהי עוולה מיוחדת. חמורה מכל העריות.

עושה עין של מעלה כמי שאינה רואה יותר מגנב

בגמ' בבא קמא מצאנו חילוק גדול בין גנב לגזלן, הטעם שהגנב בצנעא משלם כפל משום שאינו מתבייש מהקב"ה רק מאנשים בלבד. אך הגזלן המחוץ עשה עין של מעלה כעין של מטה. לכן משלם רק קרן ולא כפל.

אמנם 'סוף גנב לתליה', וא"כ גם זה הגנב שהסתיר את מעשיו הרעים, סופו שיתפסו את גניבתו לאחר זמן. משא"כ פגם מדות ומשקלות היא מילתא דלא עבידי לאגלויי, כי הוא מנהל חנות מסודרת וכאילו הכל נמכר ביושר, ואף אחד מלבד הקב"ה אינו יודע שהנוכל הזה הטמין משקלותיו במלח כדי שיהיה להם משקל לא אמיתי. הוא גרוע הרבה יותר מגנב בצנעא.

כל ענין המאזניים בא ליישר ולאזן את המשפט הישר. וזה בא ועיקמו ועיקלו.

עליו אמר שלמה המלך ע"ה בקהלת 'מקום המשפט שם הרשע', זוהי עולה כפולה ומכופלת ממי שהוא רשע בחוץ, שלא במקום המשפט.

המשקלות הם עצמם מקום המשפט, וזה בא לעוות ולקלקל את מקום המשפט ועושה שם רשעות. לכן הוא פגם קשה ביותר.

הסיבה שיש מחזור גדול של פדיון בלי שורת רווח

ראיתי ב'שיח שרפי קודש' דחסידי פולין, בפרשת כי תצא: 'לא יהיה לך בכיסך אבן ואבן. סיפר לי איש אחד כי בעת שאכל אחר החתונה על שלחן חותנו נסע לאדמו"ר הק' מסאכטשוב בעל אבני נזר זצ"ל, ושאל לו עצה אם יעשה לו חנות והסכים אתו כי ב"כ וב"כ לא ילמוד, טוב שיעשה לו מסחר ועשה לו חנות סמוך לפאבריק שהיה שם פועלים רבים עבו"ם, והי' לו פדיון גדול, ולפלא הי' שלא הרויח, ולא ידע מה זאת, ונסע עוד הפעם לאדמו"ר זצלה"ה לשאול אותו ובא בקובלנא הלא הוא בעצמו צוה לו שיעשה מסחר, והשיב לו אדמו"ר זצלה"ה שיזכיר א"ע אם לא רימה למי במדות ומשקולת, ובאמת הי' איש נאמן והי' לו איפת צדק, אך כאשר עמד ומשתומם נזכר שהקיל א"ע במידות לפעמים לערלים ולא דקדק במדה ובמשקל אז אמר לו זאת הסיבה כמאמר הגמרא (ב"ב פ"ט ע"א) לא יהי' לך אבן ואבן ואם עשית כן לא יהי' לך בכיסך, וד"ל'.

ונשוב לדברי הנצי"ב שביאר סמיכות ענין זה לפרשת עמלק. כי בני ישראל שאלו 'היש הויה בקרבנו אם אין'. איך נכנס ספק כזה בלבם? כי הם חששו שרק כשיש הנהגה ניסית של יציאת מצרים וקריעת ים סוף, אזי הקב"ה עמהם, אך לא ידעו שהקב"ה נמצא גם בתוך כל דרכי הטבע ההווים תמיד. השאלה הזאת גרמה ל'ויבא עמלק'.

ולזאת נסמכו פרשיות הללו, כי עון מדות ומשקולות הם אותו החטא שהוא חושב שהקב"ה אינו מסתכל במה שהוא עושה עוול במשקולות.

וזה שאמרו חז"ל שעמלק בא מחמת שלא שמרו את השבת הראשונה, שיצאו מן העם ללקוט ולא מצאו. היינו הך, כי הקב"ה נתן לנו מן בכל יום ויום, וביום השישי נתן לנו לחם יומיים, והם לא סמכו על הקב"ה ויצאו ללקוט גם בשבת.

פרשת המן הוא היסוד הגדול להאמונה והבטחון האמיתי שהמזונות של האדם קצובים מראש השנה ועד ראש השנה. וממילא לא שייך ח"ו להעלות על הדעת לעוות את המדות והמשקולות.

וכתב מרן הח"ח זי"ע ב'תורת הבית' שכמו כן כל יהודי בבואו לקיים את הסעיף בשו"ע שיש לקבוע עתים לתורה, 'ואותה העת יהיה קבוע ולא יעבירנה אפילו הוא סבור להרוויח הרבה'. והרי גם בזה שייך אותו הנסיון הנ"ל, כשהזדמן לפניו רווח גדול דווקא בשעת השיעור תורה. וכשיש אמונה חזקה שלמדנו מפרשת המן שהקב"ה זן ומפרנס לכל, הרי הוא עומד בנסיון הזה. כי יודע בוודאי שיש השם בקרבנו.

היש השם ביציאה ללקט בשבת מִלְתָּא דְמוֹ"מ

לעיל נתבאר שחילול שבת היא תולדה מאחת מג' השורשים הרעים, פעמים מחמת חסרון אמונה, פעמים מחמת תאוה או כעס. אך יש חילול שבת שבוודאי שורשו מהכפירה, כמו שיצאו דתן ואבירם ללקוט בשבת, או מי שפותח חנותו בשבת רח"ל, וחושב שהרווחים והפרנסה היא בידו. זהו חילול שבת שבוודאי בא מתולדת הכפירה.

וזה שאמרו חז"ל בגמ' שבת דף קיח שעמלק בא מחמת חילול שבת, דייקו חז"ל לומר שלא בא עמלק מחמת חילול שבת של תאוה או כעס, אלא מכפירה, שהיא כעון מדות ומשקולות, שנדמה לו שהוא יכול להתפרנס לבדו בדרכים עקלקלות רח"ל.

בטחו בו בכל עת מלעלות הבל באונאת מאזנים

בתהילים פרק סב כתוב 'בְּטַחוּ בּוֹ בְּכָל יֵת עִם שִׁפְכוּ לִפְנֵי לַבְבְּכֶם אֱלֹהִים מַחְסֶה לָנוּ סֵלָה: אֲךָ הֶבֶל בְּנֵי אָדָם כָּזָב בְּנֵי אִישׁ בְּמֵאזְנֵים לַעֲלוֹת הִמָּה מִהֶבֶל יָחַד.

וביאר מרן החיד"א זי"ע שהבטח בהשי"ת בכל עת, שופך לבו לפניו ית' והוא מפרנסו יפה והוא מחסה לו תמיד. אך הבלי בני אדם נדמה להם שעם עוול במדות ומאזניים, יוכלו להרוויח יותר. זהו כזב והבל יחד.

אֶל תִּבְטְחוּ בְּעֶשֶׂק וּבְגִזָּל אֶל תִּהְבְּלוּ חֵיל כִּי יָנוּב אֶל תִּנְשִׁיתוּ לָב: - אל תשים לבך על התנובה והרווחים שיש מעיוות מדות ומשקולות, אף שנדמה לו שהוא מרוויח יותר. כי: אַחַת דָּבָר אֱלֹהִים נִשְׁתִּים זֶה שְׁמַעְתִּי כִּי עַז לֹאֲלֹהִים: הקב"ה אמר 'לא יהיה לך' אם יהיה בביתו איפה ואיפה. ושתים זו שמעתי שאם תצדק במדות ומשקולות כן יהיה לך, ואם לאו לאו. כי עוז לאלקים. וּלְךָ אֲדֹנָי חֶסֶד כִּי אַתָּה תִּשְׁלַם לְאִישׁ כְּמַעֲשָׁהוּ.

עפ"ז מיושב יפה כל דברי חז"ל בהסיבה שהביאה את עמלק, הן מדות ומשקולות, והן חילול שבת. והן היש ה' בקרבנו, כי הכל אחד, שלא יעלה על דעתו שאפשר להרוויח פרוטה אחת מלעבור על פי ה'. כי יש ה' בקרבנו והוא רואה תמיד במעשינו.

שותפו של עמלק לחוס על ממונו בספק טריפות

וזשארז"ל בגמ' קידושין דף פב 'הכשר שבטבחים, שותפו של עמלק' ופרש"י כי באות לידו ספקי טריפות והוא חס על ממונו ומאכילן. הרי זה ממש כעון מדות ומשקולות שהוא מוכר 'ספקי טריפות' במחיר בשר כשר יקר. לכן הוא שותפו של עמלק דווקא.

'חיל כי ינוב אל תשיתו לב'. אפילו אם נדמה לו שהוא הרוויח, עד סוף השנה לא ישאר מאותו רווח מאומה.

כה הבטיח הח"ח זי"ע ב'תורת הבית' שכל מי שמרבה בעסקיו להרוויח יותר, על חשבון השעה הקבועה לתורה, בטוח לו שאותו הרווח ייאבד ממנו עד ראש השנה. וכ"ש במדות ומשקולות שהוא מביא בחינת עמלק בן עשו שהוא פושט טלפיו לומר כשר אני, והקב"ה אומר עליו 'ראו שוא שבראתי בעולמי'.

אונאת מו"מ אצלינו בתנועה שלא בערך דרגתו

לכבוד הילולת רבינו פינחס מקאריץ זי"ע מוכרחים אנו להוסיף שכמו כן מי שמאנה את הבריות בטלית ותפילין ונוהג כמנהגי חסידים ואנשי מעשה, ובאותה שעה אין בלבו מאומה ממה שיש בלב עובדי השי"ת ביראה ואהבה כלולה, הרי הוא כמעוות במדות ומשקלות. והרי יש ה' בקרבנו. וזה יותר מגנב וגזלן דעבידי לאגלויי, וזה העושה עצמו כאילו הוא צדיק, הרי עד הלוייה שלו עוד יכתבו עליו שבחים רבים.

הצדיקים היו זהירים מאד שלא לעשות תנועה אחת למעלה מאמיתת מדרגתו. אפילו הרמת קולו לרגע אחד יותר מתבערת לבו להשי"ת, הרי זה כמאנה במדות ומשקלות.

יתרון הזכירה בפרשת כי תצא על מה עמלק בא

ובזה יש מעלה יתירה בזכירת עמלק בפרשת כי תצא יותר מפרשת זכור בשבת זכור. כנודע מה שאמר בזה החת"ס זי"ע שבשנה מעוברת יש לכוון במצוה זו בפרשת כי תצא, שלא יעברו י"ב חודש בלי זכירת מעשה עמלק.

כי בפרשת כי תצא יש מעלה יתירה, שמסמיכות הפסוקים אנו לומדים מדוע בא עמלק. אף שכבר ידענו בפרשת בשלח שהוא מחמת 'היש ה' בקרבנו אם אין', בפרשת כי תצא אנו לומדים במה מתבטא הטעות הזאת, במדות ומשקלות.

אבן של צדק במו"מ להרים ידי משה הכבדים

כן כתב האלשי"ך הק' זי"ע שאין לקרוא רק זכירת מעשה עמלק בעצמו, אלא מראשית הסיבה מדוע הוא בא להלחם בישראל. והוא בעיוות מדות ומשקלות הבא מחמת כפירה שנדמה לו שאין ה' בקרבנו. וחושב בטעות שיוכל להרבות פרנסתו בדרך ערמה.

בספרי חסידות מבואר בפרשת בשלח 'וידי משה כבדים, ויקחו אבן וישימו תחתיו'. כשהיתה המלחמה כבידה קשה מול עמלק, לקחו מצות 'אבן שלימה וצדק יהיו לך', והמה חזקו את ידיו של משה. וכאשר ירים משה ידו וגבר ישראל.

גוזמת עסק הר"ר מנדל זי"ע במידות ומשקלות

הרה"ק רבי מנדל'ע רימנובער זי"ע התעסק באופן מופלג מאד הן בבגדי ישראל והן בתיקון מדות ומשקלות. והיה שולח את תלמידו הרה"ק מראפשיץ זי"ע שיתהלך בין החנויות לבדוק אך המדות והמשקלות. וכאמור שזהו כל שורש השפע, ופרשת המן שהיה דבוק בו מאד. כי יסוד האמונה הוא שאי אפשר להרוויח פרוטה אחת שלא בדרך היושר.

וא"כ גם במזווזה שיש בה עודף משקל, אין לגנוב ולהערים כלל ח"ו, אלא להוסיף כמה דולרים על עודף המשקל. שלא לכפור באמונה שהשי"ת זן ומפרנס לכל.